

Magyarországról nézni a világot a magyar–francia folyóiratok tükrében

(1880–1947)

A magyar–francia kulturális kapcsolatok évszázadokra vonatkozó vizsgálatakor érdekes megállapításokra juthatunk. Állandó hullámzást, tetőpontokat és mélypontokat, kitörést, majd süllyedést figyelhetünk meg, részben a kormányoknak vagy politikusoknak, de főleg egy-egy kiemelkedő, művelt írónak, polihisztornak köszönhetően – mindkét oldalról. A 18. század felvilágosult írói (Kazinczy, Batsányi, Csokonai, Berzsenyi) „vigyázó szemüket” Párizsra vetették, s élvezettel olvasták Voltaire-t, Rousseau-t, d’Holbach-ot, bár sokszor német fordításban. Majd a reformkor fiatal költői, a Tízek – Jókai szerint – valamenynyien franciák voltak, franciául is tanultak, latinos műveltségüket a francia irodalom legjobb íróinak ismeretével bővítették (Victor Hugo, Stendhal, George Sand vagy Lamartine, Vigny, Musset). Azonban az érdeklődés teljesen egyoldalú volt, visszajelzés – szinte semmi. A Bach-korszakban mély csönd következik, ám a bezárkózás magával hozza a nyitás vágyát. 1867 után, a század végén – az osztrák–magyar monarchia idején – egyes vélemények szerint a magyar–francia kapcsolatok „aranykoráról” beszélhetünk újabb közeledések, nem hivatalos, egyéni próbálkozások nyomán. Riedl Frigyes (1856–1921), a különleges szellemű és tollú irodalomtörténész programként hirdeti egyik 1879-es írásában, „alapítson a kormány Párizsban magyar sajtóirodát, mint tette még a szerb kormány is, írasson franciául könyvet irodalmunkról és történelmünkéről, s tűzzön ki a Kisfaludy Társaság pályadíjat irodalmunk remekműveinek francia fordítására – hogy mondhassák külföldön: Íme itt is van egy világ!”¹

Igaz, felhívásának a kormány nem tesz eleget, de akad egy nagyszerű magyar és egy kiváló francia, akik ezt a programot a magukévá teszik: Pázmándy Dénes (1848–1936) politikus, író és újságíró és Amadée Saissy (1844–1901) francia hírlapíró, nyelvtanár, műfordító.² Ők már akkor felismerik a sajtó, a média szerepét a nemzetközi kapcsolatok terén. Pázmándy szinte egész életét a magyar–francia politikai, társadalmi és kulturális közeledés ügyének szentelte, cikkek a magyar

MADÁCSY PIROSKA (1942) irodalomtörténész, Szegeden főiskolai tanár.

1 Riedl Frigyes: Magyarország a francia kézikönyvekben. *Pesti Napló*, 1879. május 11.

2 Lásd részletesen: Dr. Kozma Antal: Pázmándy, Saissy, Riedl in *Debreceni Szemle*, 1941, Különlenyomat.

és francia lapokban, közvetlen látogatások Párizsban, barátságok, ünnepek, kongresszusok szervezése jellemezte (Apponyi Alberttel együtt képviselte hazánkat). 1880. ápr. 8-án megalapítja a *Gazette de Hongrie*-t (Magyar Újság), és felkéri az irodalmi rovat vezetőjének, majd főszerkesztőjének francia barátját. Céljuk, hogy a francia közönség közvetlenül tájékozódjon az itthoni viszonyokról (nem osztrák forrásból). Az újság *Kelet híradója* szeretne lenni francia nyelven Nyugat-Európának. Egyik rovata számon tartja a külföldön megjelent magyar vonatkozású cikkeket, nyilatkozatokat, Saissy szeretné ugyanakkor megismertetni a franciákkal irodalmunkat és mentalitásunkat is. „Szerinte a magyaroknak megvan az önismerete, a magyar büszke a múltjára, nyugodt a jelenben, gondoskodó a jövőre nézve, de nem érti eléggé, hogy indogermán népek között elszigetelve, Nyugaton kell kapcsolatokat és rokonszenvet keresni.”³ Ezért elemzi és ismerteti irodalmi és tudományos eredményeinket, a művészek, zeneszerzők alkotóerejét. Ismerősek ezek a megállapítások, szinte minden magyarbarát francia visszhangozza ezeket. Saissy a Sorbonne és a Collège de France hallgatója volt, majd 1874-ben Budapesten egyetemi lektor, a francia nyelv és irodalom tanára, a francia kultúra közvetítője. Ugyanakkor előadásokat tart Balassiról, Zrínyiről, Vörösmartyról a franciáknak, és magyar költők verseit fordítja (Petőfi, Gyulai, Szász Károly stb.), 1879-ben a Kisfaludy Társaság levelező tagjává választotta. Apponyi Alberttel megalapítják a *Cercle Français*-t, e kör feladata a francia kultúra képviselete és ismertetése. Vasárnap délelőttönként a Hungária szállodában tart nagyszerű felolvasásokat. Szervező munkája sokrétű: küldöttség Párizsban Victor Hugónál, a köztársasági elnöknel pedig búcsúbanketten vesznek részt 1883 nyarán. Az 1889. évi párizsi világkiállításon a 850 fős magyar küldöttség fogadására hatvanezer frankot gyűjt, tért hódít a francia sajtóban is. Budapesten pedig az ezredéves kiállítás alkalmával hosszabb időt tölt – ő a „legmagyarabb lesz a franciák között és a legfranciább a magyarok között”.

A *Gazette de Hongrie* számaiban többször szerepelteti Riedl Frigyeset, aki dolgozatokat ír Béranger-ről, Dumas-ról, Zoláról stb. Mindent megtesznek a magyar-francia kulturális kapcsolatok fejlődéséért, de úgy érzik – egy hetilapnál több kell. Először, sűritik a *Gazette de Hongrie* megjelenését, hetente kétszer. Szerintük Nyugat-Európában nem ismerik eléggé az eredeti magyar irodalmat, a tudomány, a gazdaság újabb felfedezéseit. Ezért kérik az Akadémia támogatását egy hazai folyóirat kiadásához, amelyet a hírlap előfizetői között díjmentesen osztának szét. Címe *Revue Hongroise* lenne. A javaslatot részben elfogadják, persze csak úgy, hogy a folyóirat az Akadémia álláspontját és érdekeit képviselje. Így Pázmándy maradt a lap szellemi vezére, de Saissy lesz a főszerkesztő. Célja, hogy politikamentes lapot szerkesszenek, megmutassák a Nyugatnak: „a magyar szabadelvű nemzet, minden erővel pótolni akarja a függőség századaiban elvesztett időt”. De lényegében, a *Revue Hongroise* önállóan nem indulhat meg, csak a *Gazette de Hongrie* külön számaként, heti rendszerességgel. Saissy a lap terjesztéséhez Párizsban ügynökséget létesít, tudósítói lesznek Bukarestben,

Belgrádban, Konstantinápolyban és Athénban. Mindent megtesz „második hazájáért”. 1881. május 19-étől a 3. lap külön címe: *Revue Hongroise, publiée sous le patronnage de l'Académie*.⁴ Az első számban maga ír cikket a magyarok szerepéről és történelméről. Jellemzi a magyar mentalitást: a magyar lelkesedő, gyors felfogású, jó csevegő, szereti a fényűzést, a lovakat, a szórakozást. Álmodozó, kicsit keletiesen, szelleme a franciákéhoz közelít, politikai törekvései hasonlóak az angolokéhoz, és bizonyos fatalizmussal vegyes álmodozó búskomorsága a Keletet idézi fel.⁵ Mennyire „dèjà vu” ez a jellemzés számunkra, szinte minden francia (aki törődik egy kicsit velünk) ezt visszhangozza. Ám tudjuk, mindannyian csak a felszínt súrolják, mélyebbre nem látnak, nem láthatnak, mert ők franciák, idegenek. Saissy cikket ír *La Hongrie contemporaine* (A mai Magyarország) címmel, ahol megemlíti a francia kézikönyvet, milyen tévesen ismertetik hazánkat, sőt Riedlre hivatkozva már a francia diákok olvasókönyveit is számba veszi. A hiányokat pótolni kellene közös erővel, a francia sajtó megfelelő tájékoztatásával. Íme: egész életét, egy francia e jó cél szolgálatába állította, mellette Riedl és Pázmány bíztak az emberiség szellemi szolidaritásában. (Meg kell jegyeznünk: a *La revue des études hongroises* folytatódik az I. világháború után is, a harmincas években Debrecen, Pécs, Szeged egyetemi közreműködésével. Különlenyomat füzetekben jelennek meg francia és magyar írók munkái: pl. Aurélien Sauvageot, Henri Tronchon, Edmond Pompé, valamint Hankiss János, Birkás Géza, Bisztray Gyula tollából magyar–francia témákban. Kiadó: Paris, Librairie Ernest Leroux; a folyóirat *Cahiers d'Études Hongroises* címmel ma is él.)

Ám tudjuk, a magyar–francia barátság „aranykora” tiszavirág-életű volt, a I. világháború megcáfolt mindent. Riedl ezt így foglalja össze 1916-ban: „Fő gondolatom a háborúra vonatkozólag nagyon fontos és nagy a nacionalizmus, de ezen kívül van más is, amit nem szabad elhanyagolni: a humanizmus. Nemcsak nemzetek, de emberek is vannak; nem szabad a nemzetiséget az emberiség rovására ápolni, mint nem szabad az emberi érzelmeket a nemzetiség rovására kiemelni, különben az a sokszínű kozmopolitizmus származik, amelynek ma már vége.”⁶ Tanulása mélységesen igaz, Trianon után újra kezdődik minden, a szellemet elválasztja a gyűlölet és a meg nem értés. De találkozunk újabb különleges egyéniségekkel, tudósokkal, írókkal, akik át akarják hidalni a szakadékot. Magyar részről pl. Kosztolányi Dezső, Zolnai Béla, a francia összekötő egyéniség pedig Aurélien Sauvageot és az ő tanítványai.⁷

Egy eddig alig említett íróról kellene most szólnunk, Zolnai Béla barátjáról, aki részben követi elődei példáját, másrészt újabb szomorú történelmi tanulságokkal vértézve már különbözik tőlük. Aldo Dami, a svájci–francia (olasz születésű) író küldetése fegyelemreméltó, már csak azért is, mert ő átél két világ-

4 *Gazette de Hongrie*, 1884. okt. 16.

5 *Gazette de Hongrie*, 1881. máj. 19.

6 Riedl Frigyes 1916. januári megnyitói előadása a debreceni egyetemen. Idézi Kozma Antal, i. m. 12.

7 Lásd részletesen Madácsy Pirooska: *Zolnai Béla in Hítel*, 2015. december, 88–114.

Aurélien Sauvageot küldetése, Hítel, 2018. december, 96–112.

háborút és annak következményeit Európában. Aldo Dami (1898–1977) fontos és érdekes személyiség. Író és publicista (három nyelven: francia, német, olasz), a *Le Monde*, az *Esprit*, a *Journal de Genève* munkatársa. A két világháború között számos külföldi egyetemen volt francia lektor (1923, Pozsony, 1928–1931, Lipcse), majd 1940-ben Debrecenben. Több újságnak állandó publicistája (1936–1963-ig), főleg Bázelen dolgozik a *Coopérateur Suisse* vezetésében, melynek különleges kulturális nivót biztosít. 1944-től a Genfi Egyetem megbízott docense, majd címzetes professzor 1962–1968-ig, nyugdíjba vonulásáig. Előadásainak témái földrajz, politika, nyelvészet. Enciklopédikus tudásával, eredeti, sziporkázó szellemiségével, erős véleményalkotásával meghódította tanítványait. Több évet töltött Magyarországon a húszas és harmincas években. Doktori disszertációját a Debreceni Egyetem Bölcsészkarán védte meg (1940), egy évet dolgozott a szegedi egyetemen (1928), és lett Zolnai Béla professzor barátja. Kötetei bizonyítják Magyarország iránti érdeklődését: pl. *Tunnels* (Alagutak), Paris, 1932; *Les nouveaux martyrs, Destin des minorités* (Új mártírok; A kisebbségek sorsa), Paris, 1934; *La Hongrie de Demain* (A holnap Magyarországa), Paris, 1932; *Refaire l'histoire* (Csináljuk újra a történelmet), Paris, 1973. Tulajdonképpen történeti földrajzzal foglalkozik, kiemelten Európa és a háború miatti nehéz viszonyok közé került etnikai csoportok sorsa érdekli a dunai és balkáni államokban. A *Holnap Magyarországa* című könyvét Szegeden írta, és 1929-ben publikálta Párizsban.⁸ Magyarországhoz való kötődése ismét személyes barátság nyomán alakul ki. Zolnai Béla professzortól sokat tanul, de vonzó számára a professzor sziporkázó humora, egyetemes műveltsége, mindent átlátó s felülről szemlélő szellemisége. Ha elolvassuk Zolnaihoz írt leveleit, egy érdekes és mulatságos história szálai bontakoznak ki előttünk. 1930-ban, amikor már a lipcsei egyetemen tanít, meglehetősen kétségbeesett hangulatú levelet küld Zolnainak, csatolva egy másikat, mely a szegedi egyetem rektorának szól.⁹ Arra kéri Zolnait, publikálja ez utóbbit nyílt levélként a *Széphalomban*. De mi lehet a háttérben? Kiderül, Aldo Dami írásáról van szó, mely 1930 októberében jelent meg a párizsi *Européen* folyóiratban szegedi tartózkodásának emlékeiről.¹⁰ Ha elolvassuk *Egy szegedi délután* címmel megjelent párizsi írását, megérthetjük a szegediek érzelmeit, főleg a szegedi egyetem professzorait, hiszen róluk van szó. Idézzünk néhány részletet a szövegből, mely az 1932-ben megjelent *Tunnels* című könyv egyik fejezete.

„Ezen az estén a professzor a Tisza partjáról visszasétál a városba. A kikövezett nagykörutak felé veszi útját, melyeket az árvíz által lerombolt Szeged az európai fővárosok adományaiából építtetett újjá. Ezért a körutak a fővárosokról kapták nevüket. Az újjávarázsolt Szeged így Párizsra emlékeztet. De csupán a városkép emlékeztet Párizsra, azontúl nincs itt semmi párizsias. Van egy kis-

8 Hankiss János a könyv első, 1929-es kiadásáról még ugyanabban az évben kritikát ír (*Debreceni Szemle*, 1929, 7. sz., 361–362).

9 A rektor ekkor dr. Kovács Ferenc professzor.
MTA Kézirattár, Budapest. Zolnai hagyaték. Ms 4122/555 Dami à Zolnai.

10 Aldo Dami: Un après-midi à Szeged. In *Européen*, Paris, le 1er octobre, 1930.

városi korzó, ahol ide-oda sétálnak a szegedi szép hölgyek. A központi tér körül, amely olyan nagy, mint a Concorde tér, kerítéssel körbevett beépítetlen telkek, hosszú, végnélküli utcák két sor falusias házzal. Sehol egy kávéház vagy egy üzlet. Ezek a szegedi utcák! Néha öreg fiakerek zörögnek, botladoznak a pocso-lyák és a gazonos területek között... Az egyetem mintegy véletlenül került ide Erdélyből. Úgy tűnik, csak úgy iderakták. Mintha túl sok lett volna ez számára... Szeged egy olyan város, amelyet meg kellene élettellel tölteni! Talán csak papíron létezik. Annyi mindent lehetne itt csinálni, és mindent érdemes lenne meg-csinálni. Talán majd ezután? Figyelem, el fog ez is egyszer érkezni!... A szamojéd nyelv professzora, eltűnődve a magánhangzó-illeszkedés törvényein, a Római körútra ér. A Római körút a Tisza-töltésbe torkollik mint egy levezető csatorna. Amikor esik, az esővíz elönti a körutakat, egészen a csatorna másik oldaláig. A Párizsi körúton a szamojéd nyelv professzorának egyik lába beszorul két roz-szul összeillesztett kő közé, a másik egy békán egyensúlyoz. De tudnunk kell, a szegedi békák legjobban a Berliini körúton érzik magukat. Ők is előnyben ré-szesítik a járdát. Nyári estéken ingyen koncertet adnak a városnak, ami monoton, többszólamú, karmester nélküli zene, mint Moszkvában szokás, és leitmotívja: a szerelem. Semmi sem rugalmasabb, mint egy magyar béka. Minden pillanatban szinte képes átugrani a mindenütt ott levő határokon, kockáztatni egy diplomá-ciai incidens provokációját. [...] A Bécsi körútra érkezve a szamojéd nyelv prof-fesszora a Szentháromság utcán keresztül az Egyetem felé veszi útját. Miután Magyarországon az egyetemi órák csupán 20 percig tartanak, délben érkezik a szemináriumi terembe. A szeminárium közvetlenül a professzor szobája mel-lett található. Minden egyetemi professzornak külön szobája van, ahol nyugod-tan alhat és étkezhet azzal a megelégedett tudattal, hogy alig néhány méterre tőle, a közfal mögött tanítványai, akik egész napjukat a szemináriumban töltik, dolgoznak és dohányoznak. A szeminárium így átalakul dohányzószobává.”

„Magyarországon az emberek nem tudnak igazán kirándulni. Se egy hegy, se egy erdő. A végtelen Alföld vidékén a magyar lélek melankolikus, pesszi-mista és rezignált lesz. Minden olyan lagymatag erre... Ha Tápéra akarunk menni, hajóra szállunk a Tiszán, amely Algyőig közlekedik. A kikötőt a faluval egy krumpliföld-parcella köti össze. A folyó folyik, vagy inkább ballag a billiárd-asztalhoz hasonlóan lapos síkságon, semmi váratlan esemény – se egy hűvös liget vagy sovány cserje, így semmi sem marad itt titokban, még a falusi élet mindennapi eseményei sem. A part kitárulkozik tekintetünknek. Évszázadok óta semmi sem változott a mozdulatlan ég alatt. Magyarország nagy hódító vezérei, Attila, Árpád pontosan ugyanazt látták itt. Holdbéli táj, pusztaság, kietlen mozdulatlanság, mint a halál.”

Folytathatnánk tovább az idézetet – a világot látott svájci-francia utazó iro-nikus, csipkelődő, de bizony néha nagyon is igaz leírását Szegedről. Nevetünk magunkon, de ugyanakkor szomorúak is leszünk: 1930-ban jelent meg ez az útleírás Párizsban, rólunk. A francia olvasóknak bizonyára tetszett, de vajon elgondolkodtak-e arról, miért, ki és mi miatt az a „kietlen mozdulatlanság”, s ez az elmaradottság Magyarország egyik legnagyobb városának életképeiben?

De olvassuk előbb a rektorhoz címzett bocsánatkérő levelet,¹¹ melyet Dami előbb Zolnainak küld el francia elbeszélésének mellékletével együtt.

„Rektor Úr, meglepetéssel hallottam, hogy a szegedi egyetemet „feldúlta” a párizsi *Européen*ben Egy szegedi délután címmel megjelent írásom. Úgy gondolom, az egyetem vezetése felette áll mindenféle sajtóbeli vitának, és hogy egy utazó leírhatja benyomásait, emlékeit úgy, ahogyan látja.” Tehát a szegedi értelmiségiek felháborodtak Dami elbeszélésének hangneme miatt. Daminak mélységes lelkiismeret-furdalása támad, hiszen őt nagyszerűen fogadták Szegeden. „De engem csodálatosan láttak vendégül Szegeden, különösen az egyetemen, tudom, hogy hálával tartozom mint az oktatók testületének külső tagja. Ha kell, bocsánatot kérek, hogy jóvátegyem a sértést, ha ez valóban sértés, melyet akaratlanul is okoztam a szegedi egyetemnek. Szeretném megőrizni kiváló kapcsolataimat a várossal és azt a kivételes megbecsülést, melyben itt részem volt...”

Hogyan védekezik Dami? A tények felsorolásával. „Nemrég publikáltam egy útikönyvet, melyben nincs semmi politika. A 7 fejezetből 3 Magyarországról szól. Rektor Úr, elküldöm Önnek ezt a könyvet, hogy ítélje meg, miről beszélek. Ezek a fejezetek kitalált és valóságos történetek, leírások a látott országokról és városokról. Bevallom, hogy egy Párizsból jött ember szemével néztem Szegedet, így megengedtem magamnak egy némileg ironikus, de nem rosszindulatú elbeszélést. De hát az egész könyv ironikus hangvételű, s a többi országnak inkább lenne oka panaszkodni, mint Magyarországnak, amelyről főleg jót mondok. Nézze meg, miket írok a franciákról, az angolokról, a svájciakról, a németekről, a csehekről a könyvemben... Az elbeszélésem amúgy tiszta fikció. Szabadon írtam le mindent, ahogyan jött – a lelkemből, és Párizs sem lázadna, ha úgy találjuk, hogy a Szajna keskenyebb a Dunánál, sem Genf, ha azt mondjuk, hogy a Reformáció emlékműve egyszerűen – csúnya. Szeged pedig olyan, amilyen. Meg kell mondanunk, ez a „félresikerült” publikáció inkább az *Européen* bűne, hiszen alig a felét közölték annak, amit küldtem, főleg az elejét: a város képzeletbeli leírását. Az egész második rész, ahol a trianoni béke problémáit boncolgatom – kimaradt!” Tehát – „Mea culpa, mea maxima culpa” – Dami mindent elkövet, hogy megbocsásson neki, és kiemelkedő kapcsolata megmaradjon Szegeddel, az Egyetemmel.

E bocsánatért esedező levél hatására megpróbáltuk fellelni néhány szegedi újság reflexióját erről a „skandalumról”. A *Széphalomban*, Zolnai folyóiratában, melynek a legközvetlenebbül kellett volna reagálni, vagy a *Délmagyarország*ban egyetlen Dami ellenes írást sem találtunk. Ellenkezőleg, a *Délmagyarország* Rónai Mihály András tollából valóságos dicshimnuszban mutatja be Aldo Damit, a lelkes francia fiatalembert, aki az *Européen*ben megjelent írásában Szegedet reklámozza a párizsiaknak.¹²

11 Dami au Recteur, Leipzig, 5 décembre 1930. Ms 4122/556. In Zolnai Béla hagyatéka, MTA Levéltár.

12 *Délmagyarország*, 1930. nov. 5. Rónai Mihály András: Francia újságíró szegedi délutánja. Aldo Dami cikke Szegedről egy párizsi folyóiratban.

Rónai olvasatában tehát egy romantikus, kedves bohém francia fiatalember sajátos szegedi élményeiről csupa szívvel és baráti kedvességgel ír. Nincs itt semmi pejoratív vagy gúnyos, sőt, csupán az egzotikum és a sajátos szegedi hangulat bemutatása – végre Párizsban is. A legerősebb kritika, hogy a szegedi villamos ritkán jár. Rónai, a *Széphalom* munkatársa egyáltalában nem sértődött meg vagy nem akart megsértődni Dami elbeszélésének hangneme miatt. Talán Zolnaival konzultált erről? Hiszen Zolnai sem publikálta Dami nyílt levelét a *Széphalomban*, ő ennél sokkal okosabb és diplomatikusabb szerkesztő volt. Bár bizonyára átadta a rektornak, úgy gondolta, jobb megoldás megőrizni a csendet, és fátylat borítani az eseményekre. A barátság fennmaradt, mint ezt Dami későbbi vidám és játékos kedvű levelei bizonyítják.¹³ Aldo Dami Zolnaihoz írt üzenetei ugyanakkor hűségéről, Magyarországhoz való kötődéséről is tanúskodnak. Az Akadémia levéltárában őrzött Zolnai hagyaték néhány levelét (1930–1932) kiemelhetjük, pl. a már említett incidenssel kapcsolatos Lipsceből írtat, melyben a rektort akarja megnyugtatni – „calmer sa vie”, és el akarja simítani ezt az ügyet.¹⁴

Svájcból írt levelei a 30-as években a *Széphalom*nak küldendő publikációival kapcsolatosak: pl. nyelvtanítással kapcsolatos módszertani kérdésekről vagy éppen politikáról: „a magyar irredentizmus” témáját vitató franciáknak (Bailly, Mauriac) adna választ. Zolnai szívesen közöl Damitől cikkeket, de óvatos. Barátságuk közvetlen, talán hasonló az egyéniségük (kissé bohém, nyitott), erre mutat Dami egy Appollinaire képverseit idéző levele, melyben fotót is küld magáról Zolnai kérésére. Utal arra is, hogy Zolnai egyetemi szemináriumán újító módszereket vezetett be, erről mostanában nem ír. Talán vége az ifjúság „hősies” cselekedeteinek?

Et vous		
Hé hé		
Hé	A	D
	mi	A
	tiés	Mi ¹⁵

Ugyanakkor leszögezhetjük, Zolnainak köszönhetően a *Széphalom*, a szegedi folyóirat betöltötte vállalt európai szerepét a két világháború közötti években, ahogyan maga Zolnai is összefoglalja, mert érez valamiféle francia viszonzást, talán rokonszenvet a francia értelmiség részéről is: „Az a több mint két évtizedes propaganda, amit a magyar irodalomnak külföldi ismertetésével kifejlesztünk, kezdi meghozni gyümölcsét, különösen a francia szellem, amely a világháború után oly nagylelkűen megnyitotta kapuit a világ népei számára – mintha az irodalom lenne az örök barátság és az örök béke záloga –, a francia

13 Dami Zolnainak. Genève. 17 mai 1932. Ms 4122/559.

14 Zolnai Béla hagyatéka. MTA Kézirattár, Budapest, Ms 4122/555. Dami à Zolnai, Leipzig, 9 déc., 30.

15 I. m. A. Dami à Zolnai, Suisse, 28 août, 31. Ms 4122/560, 561.

közvélemény őszintén kezdett figyelmezni a magyar irodalom jelenkori és múltbeli megnyilvánulásaira, annál is inkább, mert sokszor önmagát, a franciaságot ismerhette föl a nemrég még egzotikusnak hitt távoli országban.”¹⁶ A magyar történelem és irodalom témái a francia kiadóknál divatos témák lettek, és az érdeklődés legújabb állomása Párizsban: pl. Paul Van Tieghem világirodalom-történet könyve. Kötetében vizsgálja egész Európát és Amerikát – ezért olyan nagyhatású külföldön.¹⁷ Egységes szellemi képet akar adni a nemzetek szétszakadásának legkritikusabb idején! – mondja Zolnai. Ugyanakkor Zolnai folyóiratának, a *Széphalom*nak szimbolikus jelentőségű a címe is. Szerkesztői és alapítói azt szeretnék, ha tényleg egyesítené magában az egyetemes szellemi életet, centruma lenne a legkülönbözőbb magyar irodalmi irányzatoknak. Modern szellemiség és magyar régiség; a modern Nyugat-Európa legfrissebb szellemi mozgalmait felé orientálódó szemle; új hajtás, erős és nemzeti tudat, páratlan és széles körű tájékoztatás – írják a korabeli sajtóvélemények. A *Széphalom* 1927–1944-ig különleges missziót teljesített. Zolnai sem adja fel Szegedről, 1944-ben még világirodalom-történetet is ír, melynek I. kötete az Új Idők Irodalmi Intézetének (Singer és Wolfner) kiadásában megjelenik, tiszteletpéldányt még küldenek Kolozsvárra (amikor visszaköltözött a francia tanszék Szegedről, Zolnai ott töltötte a háború alatti éveket), de 1945-ben már nem kerülhet sor további kötetek írására. Zolnai, koncepciója alapján, egyetemes irodalomtörténetet ír magyar szempontból, kutatja, mit jelent a világirodalom nemzeti műveltségünk számára. Lényegében francia mintát követ (Paul Van Tieghem), egy-egy fontosabb világirodalmi jelenséggel kapcsolatban vizsgálja irodalomtörténeti hagyományainkat, egy-egy klasszikus sorsát Magyarországon. Zolnai és Van Tieghem célja tehát közös. A nemzetek kulturális dialógusában hisznek, irodalmi műhelyeik kisugárzása nyomon követhető szellemi örököseik személyiségében – Szerb Antal, Baróti Dezső, Madácsy László vagy éppen Aldo Dami műveiben.

A háború alatt is, ahogyan Zolnai Béla *Széphalom*ja vagy levelezése bizonyítja, megmarad a lelkesedés – a múzsák nem hallgathatnak. Egyes kiváló professzoroknak, politikusoknak köszönhetően folytatódik a magyar–francia párbeszéd. (Pl. Klebelsberg Kunó támogatja az első Sauvageot, magyar–francia nagyszótárak megjelenését, ösztöndíjak segítségével az egyetemek Franciaországba küldik hallgatóikat, külföldi hallgatók és tanárok érkeznek hozzánk nyári egyetemekre). Ki kell emelnünk Hankiss János professzor fontos szerepét a magyarságtudománnyal kapcsolatos tanfolyamok szervezésében. Az 1942-es debreceni nyári egyetem témája *Magyarság és Európa*, ahol megjelennek a kormány tagjai is. (Szinyei Merse Jenő vallás és közoktatásügyi miniszter, Kállay Miklós miniszterelnök stb.) Előadások hangzanak el magyarul, franciául, olaszul, angolul, stb. A kultuszminiszter hangsúlyozza: „A magyar szellemnek fontos missziója

16 Eszmetöredékek. Zolnai: Van Tieghem világirodalomtörténete, in *Széphalom*, 1943, 73–74.

17 Paul Van Tieghem: *Histoire littéraire de l'Europe et de l'Amérique de la Renaissance à nos jours*. Paris, 1941, Colin, 8, 422.

volt, van és lesz Kelet felé. A magyar az a kelet-közép-európai nép, mely magáévá tette a Nyugat kultúráját és civilizációját anélkül, hogy a maga lelkét, vitézségét és sajátos szellemét föladta volna...” Hivatása tehát: Európa szellemét sugározni, nem utánozva, a maga értékeit is hozzáadva. „Európának nemcsak vívmányai, ismeretei, eszméi vannak benne a magyar fejlődésben, hanem maga az „európai lélek” is, az Európa-tudat: az, hogy nekünk is használ, ami őneki...” Európaiaknak kell maradnunk, minél magyarabbak vagyunk, s ez úgy sikerülhet, ha széles ablakokat tárunk az egész világra... A nyugati nyelvek tanítása, irodalmuk, kultúrájuk ismerete még Klebelsbergnek köszönhetően fontos feladat az egyetemeken, ugyanakkor tudományos eredményeiket kiadják idegen nyelven pl. *Revue de Debrecen*, *Revue Hongroise*, *Nouvelle Revue Hongroise*.¹⁸ Ismerős gondolatok ezek, melyek a nemzetközi nyári egyetemeken elhangzottak Debrecenben, Pécsen, Szegeden, bennük volt a remény – még mindent helyre lehet hozni. Ám a vesztes háború elpusztította az önbizalmat, a hitet – egyszer egyenrangúak leszünk, minden egyes nemzet Európában. Itt kell ismételtlen megemlítenünk Aldo Dami próbálkozásait hasonló reményekkel.

Aldo Dami könyvei a harmincas években jelentek meg, az utolsó pedig 1973-ban *Refaire l'histoire* címmel (Csináljuk újra a történelmet), a *La Pensée Universelle* Paris kiadásában.¹⁹ Dami ez alatt átélt két világháborút, igazságos vagy igazságtalan békét, országok szétदारabolását, nemzetek eltüntetését, forradalmat, annak eltiprását, kegyetlen terrort és megtorlást. Írásai alapján európai „antikomformistának” és „európai danubienne”-nek nevezik. Könyvének bevezetésében pontosítja szándékát, bár tudja, hogy az időt visszaforgatni nem lehet, és ami megtörtént, azt meg nem törtéنتté tenni lehetetlen. Dami átutazta egész Európát és az Egyesült Államokat. Történetiföldrajz-íróként politizál, szeretne lerombolni bizonyos mítoszokat, az ideológiai háborúk nevében fűtött ellentéteket. Pacifista, mert elítéli azt a bel- és külpolitikát, mely nemzeteket tett tönkre. Konceptióját 24 pontban foglalja össze, az eseményeket kétféle szempontból vizsgálja, történelmi és történeti földrajzból. A kétféle interpretáció, a történelmi változások és a történeti földrajz tényei magától értetődően tartalmazzák, hogy mi fog következni. Elképzelni a különböző események folyamatát, amelyek másképpen is történhetek volna – nem könnyű dolog, de bátorságra vall, mert benne van egy élet tapasztalata.²⁰ Melyek elképzelésének fő irányvonalai? A németek gaztettei olyan szörnyű emlékeket és sérüléseket okoztak a világnak, hogy generációkon keresztül vizsgálhatjuk a folytatást, a visszahatást. Hogyan tanították a történelem tényeit a különböző országokban a nyerteseknek és a veszteseknek? Akik megmaradtak, nem estek-e a kétféle ideológia áldozataivá, valamint a gazdasági törekvések foglyaivá? Ezer tény bizonyítja az ideológia szerepét

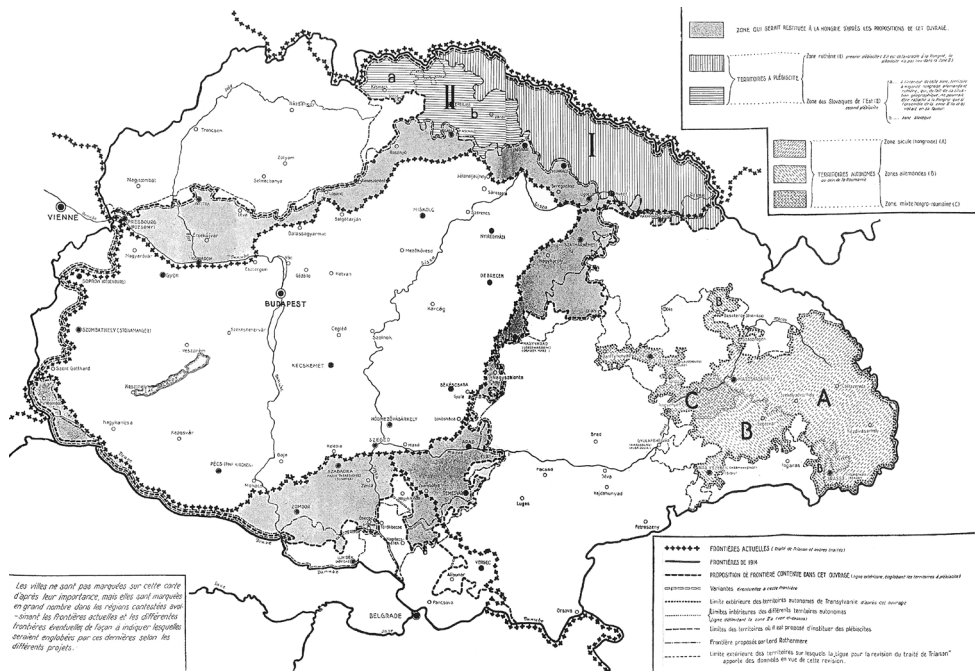
18 Jelentés a Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem Szünidei Tanfolyamának, A Nyári Egyetemek XVI. Esztendejéről. Közzéteszi: Hankiss János, a nyári egyetem igazgatója. Debrecen, 1943, 8–14.

19 Aldo Dami: *Refaire l'histoire*. Paris, 1973, La Pensée Universelle, 287.

20 I. m. 7–9.

a konfliktusokban, mely csak leplezi a cselekedeteket. Nem lehet minden rosszat Hitler örületére fogni, keresni kell az okokat, mi vezetett az 1919–1920-as, majd az 1947-es békéhez, amely a Nyugat lelkiismeretlenségének köszönhető. Mind ez mit okozott? Irredentizmust, igazságtalanságot: Macedóniában bolgárul beszélnek, Alsace-Lotharingiában németül, Szlovákiában, Szerbiában vagy Kárpátalján magyarul, a természetes határokat figyelmen kívül hagyták Magyarországot illetően is. A kapitalizmus és a kommunizmus ellentéteit felhasználva két részre osztották Európát, hogy elkerüljék a háborút, újabb ellentéteket provokáltak. Minden a diktátorok játéka, sohasem a nemzetek akarata.

Elképzeléseivel lehet vitatkozni, ám térképmellékletei bizonyítékok, nem fikciók. Talán lehetett volna másképpen is... (Lásd 1. kép)

A térkép jelzései a következők magyarul:

A határok jelzései (jobb alsó szöveg):

++++ a jelenlegi határok (a békekötések alapján)

----- 1914-es határok

----- e könyv feltételezése alapján javasolt határok

üres szaggatott vonal: végső változatok erre a határra

***** erdélyi autonóm területek külső határa e könyv alapján

..... különböző autonóm területek belső határai

hosszú szaggatott vonal: azon területek határa, amelyeken javasolt népszavazást tartani

-.-.-.- Lord Rothermere által javasolt határ

----- A trianoni szerződés revíziójának hívei által javasolt külső határ

Bal alsó szöveg: A kiválasztott városok nevei nem a fontosságukat jelzik, hanem nagyrészt az elfoglalható helyüket a meglévő és javasolt határok szempontjából.

Jobb felső sarokban:

besatírozott téglalap: zóna, amely visszaállítható lenne Magyarországnak e mű javaslatai alapján,

függőleges vonalas téglalap: népszavazásra váró területek (rutén zóna (I), 1. népszavazás), keleti szlovák zóna (II)

három alsó téglalap: lehetséges autonóm területek Romániában: székely (magyar) zóna (A), német zóna (B), magyar-román vegyes zóna (C)

Ám tudjuk, mi lett a magyar valóság: 1945-ben elszálltak remények, a világ nem tárult ki, az ablakok bezárultak, mind földrajzilag, mind szellemileg szinte kislátástalan lett minden. Az életben maradtak még publikálhattak, mint a Párizsban 1946-tól megjelenő *La République Hongroise* című magyar–francia újság cikkei bizonyítják (lásd 2. kép).²¹

LA REPUBLIQUE HONGROISE

CONTINUE LES PUBLICATIONS CLANDESTINES DU MOUVEMENT POUR L'INDEPENDANCE HONGROISE
REDACTION ET ADMINISTRATION : 9, SQUARE DE VERGENNES, PARIS (XV). — TELEPHONE : LESOUREE 82-82 — VAUGHARD 06-57.

A *République* szó talán összetartozást (legalábbis névleg) sugall a franciákkal, nálunk is *Köztársaság*, hitünk szerint szabadabb világ lesz. A franciák nemzeti öntudata, identitása is, történelmükből adódóan, Jeanne d'Arctól kezdve erős volt, az orléans-i szent szűz a kereszténység megmentője Európában, a nemzeti érzés megtestesítője. Nemzeti tudatukban szerepel az a meggyőződés, hogy Franciaország a nemzetek közötti szellem őrzője és a világ reménye. Ez a miszsiós elhivatottság gondolata tulajdonképpen minden népben él, közös és tette buzdító hit. Sajnos a nemzeti identitás ma már nem erénynek, hanem bűnnek számít, legalábbis bizonyos esetekben.

A *La République* 1947-es esztendei számai roppant érdekesek. Nincs lehetőségünk e tanulmány keretében az évfolyam számait részletesen bemutatni, csupán jelzésértékűen utalunk fontos cikkekre, eseményekre, hírekre. A havonta megjelenő újságot 1946-ban indították Párizsban, a Magyar Köztársaság 1946. jan. 31-ei kikiáltásának tiszteletére. Mit jelenthetett a köztársaság kikiáltása a vesztes háború után? A helyzet stabilizálódását: megszületett a forint, a koalíciós kormány látszólag jól működik, a háború utáni Magyarországnak nem maradt semmije, csak a szabadsága, a parasztok földet kaptak, az ország újjáépítése elkezdődött (legalábbis erről szól az 1947. januári ünnepi szám). Lázár András vezércikkében az egy év alatt elért eredményeket ünnepli, mindezt egy Párizsban megjelenő újságban, s a címlapon több európai, főleg francia vezető gratulál a megújult, magyar–francia népek barátságához, a „testvéri” békéhez. Francia részről Tristan Tzara beszél a magyar kultúráról. Tzara közép-európai körútjáról is beszámol, örömmel jelenti: a kisebbségben élő magyarok mind Jugoszláviában, mind Romániában „szabadon, demokratikus közegben” élnek, Budapesten pedig a Magyar Írószövetségben régi barátaival találkozott: Gereblyés Lászlóval, Kassák Lajossal (Illyés Gyula Genfből kereste meg telefonon).

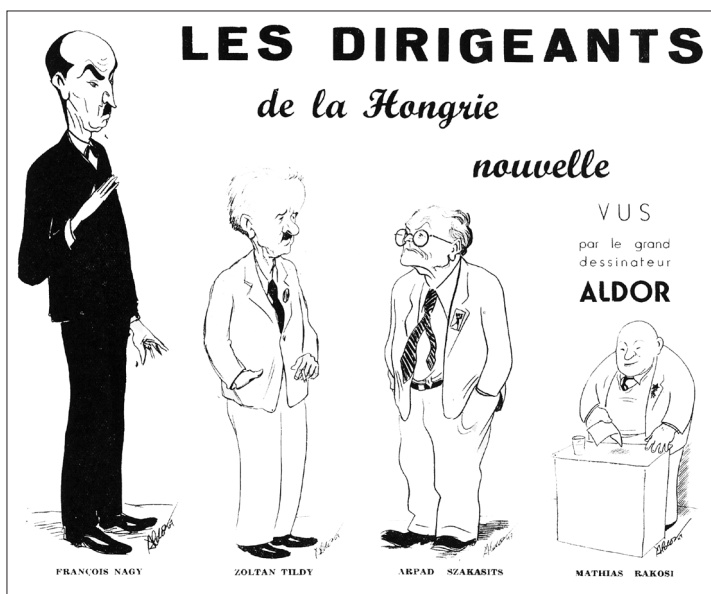
21 *La République Hongroise*, Paris, Maison de Hongrie, 9, Square de Vergennes. 1946. szept.–1948. május, 21 szám. Jelenleg az OSzK őrzi.

Benyomásai rendkívül pozitívak voltak, Budapest egy „felébredt, élő” város, a francia kultúra is permanensen jelen van. A magyar írókat, Adyt, József Attilát, Illyés Gyulát és Márai Sándort a legjobbaknak tartja. Szeretné, ha a magyar-francia kapcsolatok erősödnének, főleg az avantgárd írók között. A Magyar-Francia Társaság Párizsban nagy fesztivált rendez, sőt éjszakai bált – lesz ott minden, népi tánc és cigányzene a Salle Pleyelben, a Madeleine téren.

Sajnos, a mai olvasatunkban a *La République* 1947 januári, évfordulót ünneplő száma meglehetősen parodizált valóságnak tűnik: minden szép és jó Magyarországon? Az 1945-ben megalakult Magyar Kommunista Párt mindent elnéz? És a franciák már testvéreink? (Pl. Ortutay Gyula lesz az oktatási miniszter, aki 1945-től a Kommunista Pártnak is tagja!) Igaz, a frissen kikiáltott köztársaság elnöke Tildy Zoltán, de az új kormány (Nagy Ferenc vezeti) folyamatosan baloldali támadások kereszttüzebe került, a Baloldali Blokk „szalámitaktikát” követ. 1947. február 10-én pedig Magyarország aláírja a párizsi békeszerződést, tudjuk, milyen áron. Így az 1947-es további *République* számok ezeknek az eseményeknek a tükrében születnek. Ugyanakkor közöl az újság pozitív, valódi híreket is, pl. a magyar tudósokról, Szentgyörgyi Albert professzorról, Illyés Gyula hosszabb párizsi látogatásáról vagy a *Nagyvilág* című folyóirat indulásáról, amelyet a Magyar-Francia Társaság publikál. Szerkesztője Gereblyés László francia érdeklődésű költő, szerzőtársak: Illyés Gyula, Paul Eluard, Tristan Tzara stb. Pozitív hír még: a Nemzeti Színházban, Major Tamás igazgató Molière-t játszik, és a magyar könyvkiadók számos francia szerzőtől adnak ki könyveket (Aragon, Vercors, Eluard, Roger Martin du Gard, Jules Romains, Jules Supervielle stb.) Ugyanakkor a francia zenei koncerteken, versenyeken kiválóan szerepelnek a magyar művészek.

A februári szám már korántsem ujjongó propagandaszám. Gyöngyössy János jelzi a *Le Monde* újságnak szóló üzenetében, az új békekötés kapcsán a magyar nép nyugtalan, mert nem történt meg a problémák rendezése, a magyar kisebbségek mind Romániában, mind Csehszlovákiában nem élhetnek a jogaikkal. A magyar parlament mégis reméli, hogy annyi szenvedés és küzdelem után Magyarország elfoglalhatja valódi helyét az Egyesült Nemzetek között. Szakasits Árpád is a Szociáldemokrata Párt 35. kongresszusán azt kéri a Szovjetuniótól és a szomszédos országoktól, felejtsük el a múltat, és együtt próbáljunk békés fejlődést elérni Európának ezen a részén is. (Ismert tény, mi lesz a sorsa hamarosan Tildy Zoltánnak és Szakasits Árpádnak). A februári szám a Párizsi Magyar Intézetet is bemutatja (melynek elődje az 1927-ben alakult Centre D'Études Hongroises). Ez a reményt keltő írás is a címlapon van, íme, a magyar-francia kapcsolatok a kultúra és az irodalom területén kiválóak. Lelkes István igazgatónak kettős célja van: összegyűjteni a magyar és francia ösztöndíjasokat, hogy mindannyian kutatásokat folytassanak a párizsi könyvtárakban és laboratóriumokban. Másrészt, az UNESCO elképzeléseit követve, a magyar és francia tudósok közötti kapcsolatokat erősíteni akarja az utóbbi tíz év magyar tudományos eredményeinek közzétételével. A személyes találkozások nagyon fontosak, ezért kell biztosítani magyar tudósok kiküldését Párizsba,

közös konferenciák rendezése is várható. Hogy a francia egyetemek mennyire fogadókészek, bizonyítja, már ebben az évben érkezhetnek magyar orvosprofesszorok Budapestről. Ugyanakkor a Magyar Intézet (Institut Hongrois) összegyűjti, hozzáférhetővé teszi a magyar olvasók számára a tudományos és művészeti folyóiratkészletet, itt is fontos a kölcsönösség. Mindehhez a nyelvtanulásban is áttörés kell, mint ahogyan köszönhető ez Aurélien Sauvageot professzor tevékenységének. Az Élő Keleti Nyelvek Főiskoláján a magyar nyelv tanításán túl regény- és versfordításokat javasol a tanítványok segítségével: Ady, József Attila, Móricz és Madách. Fontosak a közvetlen író-olvasó találkozók a magyar írókkal – Illyés Gyula vagy Cs. Szabó László, Zilahy Lajos, Gyergyai Albert, Madácsy László. Természetesen nem maradhatnak el a magyar zenét bemutató hangversenyek sem (Liszt, Kodály, Bartók, Farkas Ferenc, népzenei alkotások). A könyvtárak mindenki számára nyitva állnak. Mindennek és mindenkinek egyetlen célja van: Magyarország és Franciaország közeledése. És még sorolhatnánk a hangnemet váltó cikkeket: Emil Pilliars történész 30-as évekbeli tanulmányai, II. Rákóczi Ferenc franciaországi tartózkodásával kapcsolatos kutatásairól és mindazon francia írókról, akik rokonszenvet éreztek a magyar kultúra iránt (pl. Duhamel, Valéry, Aragon, Mauriac). Szó van Illyés Gyula *Hunok Párizsban* című könyvéről, Kozma József zenéjéről Jacques Prévert versei alapján, világhíres filmzenéiről és jelenlegi terveiről. Irodalom, művészet, tudomány, kevesebb politika vagy propaganda s némi ironia, egy remek karikatúrával az Új Magyarország irányítóiról: A magas és komoly méltóságú Nagy Ferenc, az árnyékában Tildy Zoltán és Szakasits Árpád gondterhelten vitatkoznak láthatóan pártpolitikáról, és mellettük ül Rákosi Mátyás aki, mint egy ravasz, kövér kandúrmacska vigyorgó képpel urnába gyűjti a szavazócédulákat, ugrásra készen (lásd 3. kép).

Megjegyezzük, a *République* 1947-es számai Madácsy László (1907–1983) irodalomtörténész, műfordító, egyetemi tanár irodalmi hagyatékában is megtalálhatók. A régi dosszié tetejére saját kezűleg írta: Értékes anyag! A folyóiratot valószínűleg akkor fedezte fel és rendelte meg Párizsban, amikor 1947 februárjában ösztöndíj segítségével, mint a Szegedi Egyetem akkor még működő Francia Tanszékének megbízott előadója, maga is kijuthatott Párizsba.

De nézzük a további anyagot. Már az áprilisi szám is jelez változásokat, erős balratolódást. Rákosi a kommunisták és a kiscgazdák egyetértéséről szónokol a budapesti rádióban, egyesült munkásfrontról, igaz Szakasits szerint nincs még végleges elhatározás. Guy de Boisson, a Demokratikus Ifjúság Világszövetségének elnöke részt vett az 1848. március 15-ét ünneplő magyar fiatalok megemlékezésén, a Nemzeti Múzeum előtt találkozott munkásokkal és parasztokkal. Véleménye: minden a lehető legjobb úton halad. Ugyanakkor egy kisebb tárcában, a Radiodiffusion Française magyar szekciójának adásait is dicsérik objektivitásukért. (Ezzel egyetért Ortutay Gyula miniszter, aki egyben a Radio Hongroise főigazgatója. Természetesen egyetlen szó sem hangzik el az éppen Ortutay által benyújtott, a hitoktatás fakultatívvá tételének tervezete miatt március 19. és 22. között itthon kirobbant diáktüntetésekről, melyeket a rendőrség gumibotokkal, vízágyúkkal szétvert, majd később durván megtorolt!) A törekvéseknek megfelelőek, tehát az információk: kommunista francia írók érkeznek Budapestre: Elsa Triolet, Aragon, Denis de Rougemont, Eluard stb; Illés Béla ír a magyar partizánokról; egy francia újságíró Budapesten „magyar reneszánszot” észlel, a Margitsziget, amely eddig a gazdagoké volt, a munkások szigete lesz. Amíg Európában mindenütt üldözik és keresik még a fasisztákat, néhány nyugati újságcikkben „álhíreket” közölnek a magyar viszonyokról: pl. a kommunisták a Vörös Hadsereg segítségével fontos pozíciókat foglaltak el. „Nem, mi nem adjuk el a szabadságunkat néhány dollárért és mások hazugságáért!” Ez az alaphangnem. A hátoldal cikkeit olvasva némileg fellélegzünk: Francia Intézet van alakulóban Budapesten a Wurm utcában, Eckhardt Sándor, Kosáry Domokos párizsi meghívást kapott, Kodály Zoltán pedig a magyar zenéről beszél párizsi látogatásakor. Ám a májusi szám alcíme változik, míg eddig a Magyar függetlenségért folytatott titkos földalatti mozgalom publikációi elnevezéssel jelent meg, májustól a Franciaországi Magyarok Demokratikus Szövetség a kiadó.

Valóban, a Kommunista Párt nyomul, 1947. május 30-án Nagy Ferenc lemond miniszterelnöki címéről, végleg elhagyja Magyarországot. A következő számok törekvései egységesek: a külföldi sajtóban közzétett, Magyarország miatt nyugtalanok hírek ellenére, felháborodottan cáfolnak mindent, azaz szó sincs itt politikai változásokról, nem változott a politikai hatalom, a magyar nép töretlenül, közösen folytatja az újjáépítés feladatait. Pozitívan próbálnak nyilatkozni még mindig: Szakasits Árpád, Tildy Zoltán, de Gerő Ernő fotója ott van a júniusi címlapon. Álhírek és tervek persze vannak, Rákosi–Sztálin levélváltásában szó van a magyar foglyok szabadon bocsátásáról, az új Magyarország meg fogja valósítani a Duna–Tisza csatornát, de főleg, olvashatunk hosszú magyaráz-

kodásokat és vádaskodásokat Nagy Ferenc leváltása és emigrálása kapcsán. A kulturális hírek is soványabbak, Aurélien Sauvageot, Gyergyai Albert és Eckhardt Sándor neve még előkerül, de inkább emlékeik kapcsán (júniusi szám). A július–augusztusi 1947-es újság összevont szám, régi-új szereplőkkel, a címlapon Dinnyés Lajos, Károlyi Mihály fotója, Rákosi Máttyás, aki a kormány elnökhelyettese és a Kommunista Párt elnöke tart nagygyűlést Csepelen. Ugyanakkor Claude Morgan francia író, a *Lettres Françaises* (Francia Irodalom) című folyóirat igazgatója riportban számol be közeli magyarországi útjáról, amikor is szeretné megismerni a kortárs magyar költőket, mert nem tud semmit rólunk. „A barátság a személyes ismeretségen alapszik, de a megismerést meg kell szervezni, hogy a kulturális kapcsolatok valóban fejlődjenek!” Pozitívnak tűnő események: Ortutay Gyula miniszter vacsorát ad francia vendégeknek, ugyanakkor több mint 500 Franciaországban élő magyar demokrata egy hónapos látogatásra érkezik hazánkba. Egy-egy Radnóti és József Attila versfordítás színesíti a kínálatot (fordítók: André Prudhommeaux és François Gachot).

Ám, augusztus 31-én ismét országgyűlési választásokat tartanak hazánkban. A választás győztese a kommunista párt – csalással (kb. tízezer hamis cédulával). A „kékcédulás” választások átalakították az erőviszonyokat, elindul minden 1948 felé, a fordulat éve felé. Minderről így ad hírt a *La République* szeptemberben: „A magyar nép a demokráciára szavazott, szabad választásokon”. A címlapon a választások törvényességét és szabadságát egy „barátságos” fotóval illusztrálják, ahol egy kis budai hivatalban, Rákosi és a Kommunista Párt több vezetőjének jelenlétében egy jezsuita atya éppen elégedett mosollyal leadja voksát. Szimbolikusan érezzük: Sauvageot pedig ekkor készül Budapestre, hogy 1947. október 24-én díszdoktori kitüntetését vegyen át az egyetemen. Így jelzi örömét a folyóiratnak: „Különösen örülök ennek a kitüntetésnek, hiszen magyar barátaim ezzel elismerik mindazt a tudományos erőfeszítést, amelyekkel megpróbáltam megismertetni a magyar nyelv és irodalmat Franciaországban. Ez az első alkalom, hogy a felszabadulás óta a magyar fővárosban leszek. Türelmetlenül várom a pillanatot, hogy viszontláthassam Budapestet, ahol 1924-ben egyetemi karrieremet elkezdtem.” Megjegyezzük, a viszontlátás bizonyára csalódást okozott Sauvageot-nak, mert soha többé nem látogat el hozzánk. (Levelezését azonban nem szakítja meg). Az újság persze ontja a „bizakodó” terveket: a gazdaság, a külkereskedelem, a kultúra, a tudomány, a művészetek, minden fejlődni fog, a helyzet stabilizálódik. Csupa „jó hír” a külföldi olvasóknak és azoknak, akik beállnak a sorba. Az 1948-ban elkövetkező fordulat azonban az államosításokkal kezdődik, majd a Magyar Dolgozók Pártja júniusban minden hatalmat átvesz. A vasfüggöny bezárul, és megszűnik a sajtószabadság, ezzel a magyar–francia folyóirat sorsa is eldőlt 1948 májusában. A *La République* 1947. szeptemberi száma az utolsó, amely megtalálható Madácsy László irodalmi hagyatékában, a továbbiakban sem ő, sem a hasonló gondolkodású magyar közönség (valószínűleg a francia se) nem volt kíváncsi a propagandaújság hazugságaira.

A *La République* Párizsban megjelent, francia nyelvű 1947-es számainak olvasata bizonyította számunkra, hogyan lehet a sajtó segítségével külföldön meghamisítani a valóságot, és (nyilván a hazai tudósítók segítségével) már akkor is és még mindig félrevezetni a világot.

Mindezek után térjünk vissza Riedl Frigyes 1879-es, Párizsból írt gondolataihoz, melyek ma ugyanúgy igazak:

„Ha a politika el is választja a nemzeteket, a kultúra és mindenekelőtt az irodalom meg a költészet örökké egyesítik őket. Az egyes nemzetek ekképp eszmeileg mindinkább közelednek egymáshoz... A világművelődés nagy hangerejében minden nemzetnek megvan a maga ereje; a melódiát, melyet az egyik megkezdett, a másik folytatja, vagy hozzájárulásával öregbíti a hatást. Ezen, a régiektől nem álmódott spherai zene az, ami embert e véges lét szűk korlátai között és nyomasztó köznapiasságában leginkább lelkesít és emel.”²²

Beethoven IX. szimfóniáját visszhangozzák e szavak. Gyönyörűek. Sajnos az elmúlt közel 140 évben sem sikerült megvalósítani a közeledést, az összhangzattan helyett, újra és újra nyomasztó hangzavar és zűrzavar van nálunk és a világban.²³

22 Riedl Frigyes: Magyarország a francia kézikönyvekben. *Pesti Napló*, 1879. május 11.

23 A tanulmányban megjelenő francia nyelvű szövegek a cikk szerzőjének fordításai.